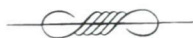

DOBRÁN ZSUZSANNA

Pados János – egy tizenkilencedik századi papi életút a liberalizmus vonzásában

„Gyakran azokat, kiket kortársaik
üldöztek és megvetettek az igazságért,
az utókor nemcsak hogy megdicsőíté,
sőt a' szentek cathalogusába is helyezé...”
(Pados János¹)

1. Történelmi előzmények

2.1. A KATOLIKUS EGYHÁZ 1848/49-BEN

E fejezetben elsősorban az egyház szerepét kívánom bemutatni, hiszen a szabadságharc katonai, politikai eseményei mindenki számára ismertek, maradéktalanul feldolgozottak. Így a történelmi előzmények, csupán az egyháztörténelmi előtörténet szerepét töltik be dolgozatomban. Először meg kell világítani az egyház tevékenységét, szerepvállalását az eseményekben, majd annak Fejér megyei vonatkozásait szükséges kiemelni.

A legtöbb történelemtankönyv az 1848/49-es forradalom és szabadságharc tárgyalása során nem tér ki az egyház jelenlétére és szerepére, pedig ez a terület még igen sok érdekességet tartogat számunkra.

Hogy jól szemléltetni tudjam a korszakban uralkodó helyzetet egyházi szemszögből, idézném Michele Viale Prelá nuncius vélekedését a magyar püspökökről: „1848 előtt a magyar klérus igen messze volt attól, aminek lennie kellett volna. A püspökök, püspökségük gazdag jövedelmeivel foglalkoztak, s minthogy a felsőtábla tagjaiként részt kellett venniük az országgyűlésen, sokszor két-három éven át távol voltak egyházmegyéjüktől, s politikai ügyekkel voltak elfoglalva, elfeledkezve arról, hogy apostoli küldetésük a hívek lelki gondozása. A régi rendszerben a püspökök túlságosan el voltak foglalva politikai ügyekkel, s egyházmegyéjük igazgatását többnyire helynökeikre hagyták, akik nem mindig voltak alkalmasak arra, hogy eleget tegyenek azoknak a feladatoknak, amelyek egy püspökre hárulnak. Ennek eredménye volt a papság hanyatlása és a nép hitéletének megromlása... Magyarországon nagyon sokat kell tenni, a hön áhított vallási újjászületés érdekében, s el kell ismerni, hogy egy ilyen vállalkozás nem napok, hanem hosszú évek munkája lesz.”² Hogy a nunciusnak mennyire igaza volt, az jól megfigyelhető a fehérvári egyházmegye életében, amelyet egy későbbi pontban fejtek ki bővebben.

Az egyház erős állami befolyás alá került, amiből az egyháznak több kára származott, mint haszna, ugyanis akadályoztatva voltak abban, hogy megfelelő kapcsolatot tarthassanak

fenn Rómával; ha ennek ellenére valamilyen pápai bulla el is jutott hazánkba, akkor is az uralkodó jóváhagyása kellett ahhoz, hogy ki lehessen hirdetni azt. Többször szándékosan hagytak üresen püspöki székeket, hogy az onnan származó bevétel az államkincstárban csörrenjen. Kossuth javaslata sem derítette jobb kedvre a „megmaradt” püspöki kar tagjait, mivel Kossuth az állam és az egyház szétválasztását úgy kívánta megvalósítani, hogy az egyházat az állam széleskörű felügyelete alá vonta volna.³

Nagyon nagy szerepet vállalt az egyház – de nemcsak a katolikus egyház emelkedik ki ebben a tevékenységben, hanem a többi is – a forradalom után, hisz híveiket a szentmisén elhangzó prédikációkban „a csend és a béke fenntartására”, a kormány támogatására, az előjáróknak való engedelmességre, valamint a törvények tiszteletére szólították fel.⁴ Még több segítségre lett volna szükség, így nemzetőrségi összeírások alkalmával a papok és a lelkészek is összeírássra kerültek, azonban a püspöki kar külön levélben kérte a papság felmentését a fegyveres szolgálat alól, hisz azzal megsértené az egyházi törvényt, illetve elhanyagolná papi hivatását. Válaszul Batthyány ügyvezető miniszterelnök 1848. szeptember 14-én felmenti minden felekezeti lelkészét a kötelező nemzetőri szolgálat alól.⁵ A sajtóban azonban megjelentek a liberális illetve a radikális írók cikkei, amelyek követelték a főpapság hivatalos állásfoglalását az önvédelmi harc mellett. A püspökök többsége ezt nem tette meg, de a támogatását sem vonta meg az OHB-tól, sőt továbbra is „az új törvények lelkiismeretes megtartására a fejedelem és előjárók iránti kész engedelmességre” intették a katolikus híveket (1848. október 25-i körlevél).⁶

Az 1849-es év azonban nagy változásokat hozott azzal, hogy Windisch-Grätz bevonult a fővárosba. A városban tartózkodó főpapokat a herceg külön figyelmeztette, hogy körleveleikben buzdítsák a papságot és híveiket a forradalmi kormány elhagyására és az uralkodó iránti hűségre. Hám János kinevezett prímás a parancsnak megfelelően járt el, és hasonló szellemű körlevelet intézett az alesperesekhez 1849. január 20-án. Az OHB erre hazaáruolóknak bélyegezte Hám Jánost és Scitovszky János pécsi püspököt is.⁷ Az egyháziak többsége azonban nem követte a prímás magatartását és sokan fegyveres szolgálatot is vállaltak. Egyes megállapítások szerint a csanádi, kalocsai és erdélyi egyházmegyék voltak a legaktívabbak. A ferences és a piarista szerzetesek különösen jók voltak a fegyverforgatásban. A papság támogatta a kormány felhívását a keresztes háborúra – az orosz beavatkozás idején –, valamint 1849. június 6-ára országos böjtöt hirdettek a hívek közösségének⁸, bár mindez nem talált kedvező fogadtatásra, egyes püspökök tiltakozásukat is kifejezték.

Ez év júliusában azonban – az egyházi élet szempontjából – egy sokkal nagyobb jelentőségű esemény történt. Scitovszky János pécsi püspököt nevezték ki a magyar egyház fejévé: esztergomi érsekké. Ferenc József választása teljesen ésszerű az ő szempontjából, hisz köztudott volt, hogy a püspök a szabadságharc alatt elüldözte forradalmi érzelmű papjait. Később azonban gondolkodásmódja megváltozott és megpróbálta kimenteni az elítélt papjainak többségét a megtorlás karmai közül. Jelentős sikereket sajnos nem ért el, csak a püspökökkel kapcsolatban. A magas rangú papok egy részét sikerült egyházi fenyítés alá vonni, azonban a hierarchia alsó szintjein lévő papoknak szembe kellett nézniük Haynau véres és kegyetlen megtorlásával. Többeket közülük halálra ítélték vagy hosszú évekre várbörtönbe taszítottak. Másokat pedig vagyonelkobzásra ítélte a világi bíróság, mely a legtöbb esetben valamilyen uralkodóellenes cselekmény miatt marasztalta el a vádlottakat.⁹

Láthatjuk tehát, hogy az egyház – és itt nem csak a római katolikus egyházra gondolok – igenis részt vett az 1848/49-es forradalom és szabadságharc lefolyásában, és a témát mé-

lyebben tanulmányozva rájövünk arra is, hogy a megtorlás áldozatai között is szerepelnek a kor egyházi képviselői.

2.2. A SZÉKESFEHÉRVÁRI EGYHÁZMEGYE¹⁰

A pesti forradalom idején a székesfehérvári püspökség – hasonlóan az esztergomi és egri érsekséghez, valamint a váci és győri püspökséghez – üres volt.¹¹ A főnélküliség tovább fokozta az egyébként is feszült helyzetet. V. Ferdinánd 1848. június 25-én döntött a püspöki karok kiegészítéséről, valamint a váci, a győri és a fehérvári püspökségek élére új püspököket jelölt ki. Mivel a forradalom heve Itáliát sem kerülte el, ezért a pápai kinevezés késett, így Karner Antal győri kanonok, nominált fehérvári püspök soha nem foglalhatta el hivatalosan a széket.¹² A szabadságharc évei alatt Karner nem jelentkezett a székesfehérvári püspökségen személyesen, csupán két levél nyomát találhatjuk a káptalani levéltárban, melyet a káptalani helynöknek, Farkas Ferenc nagyrépostnak címzett. A püspöki levéltár sem őrzi nagy számban leveleit – mindössze öt levél található. Ezekben az adott zavaros helyzetben használhatatlan gazdasági intézkedéseket tesz, csupán egyetlen levele politikai témájú. Az 1848 októberében keltezett levél gr. Batthyány Lajos szeptember 22-i – minden püspöknek kiküldött – körlevelét továbbítja a helynöknek. A körlevélben a miniszterelnök arra kéri a papságot, hogy a haza védelmében a népet felkelésre buzdítsa. Karner püspök úr kérte, hogy a miniszterelnök levelét a helynök ismertesse a papsággal, de hozzátette a végrehajtás kapcsán az „*ahol az szükségesnek mutatkozik*” kitételt. Ezen kitétel miatt levele később tartózkodónak minősült Bécs szemében, így később a leszámolás idején nem állították haditörvényszék elé.¹³ Ennek summázataként megállapíthatjuk, hogy Karner püspök a fehérvári egyházmegye kormányzásába lényegileg nem folyt bele, a feladat oroszlánrészét a káptalani helynökre, Farkas Ferencre hagyta. Farkas Ferenc három püspök titkára volt. 1835-ben Horváth János püspök halála után vette kezébe káptalani helynökként az egyházmegye irányítását.¹⁴ A helynök magatartása ellentmondásosnak mondható a forradalom és szabadságharc idején.

Kezdetben mindenképpen tartózkodónak minősíthető a magatartása, hiszen 1848 júliusának végén határozottan ellenezte két papjának, Pados János szentszéki jegyzőnek és Molnár János belvárosi káptalannak a nemzetőrök közé állását. Valószínű azonban, hogy később őt is elkapta volna a lelkesedés hazájának védelmében, hisz egy hónappal később mégis Pados Jánost jelölte ki „tábori lelkészül” az önkéntesek mellé, hogy lelki üdvösségükről gondoskodják.¹⁵ Az önkéntesek elindulásakor felszenteli azok zászlaját és lelkesítő beszédet is mond.¹⁶ Azonban maradtak fenn dokumentumok arról is, hogy Farkas Ferenc nemcsak lelki dolgokban gondoskodott megyéje önkénteseiről, hanem több ízben jelentős pénz- és boradományokkal is támogatta őket.¹⁷

Később azonban, mikor az osztrák erősebbnek bizonyult, a városban ő is császárhűnek mutatkozott, még egy nagyobb összegű segélyt is megszavaztatott Windisch-Grätz csapatainak, sőt igyekezett száműzni Fehérvárról – a császári biztos utasításával megerősítve – a magyar kormányhoz hű papokat, így a fentebb említett Molnár Jánost, valamint az általa kinevezett Pados Jánost is.¹⁸ Ezen tetteiről kellett számot adnia, a magyar kormány rögtönítélő törvényszéke előtt. A törvényszék Szemere Bertalan elnöklete alatt Farkas Ferencet árulónak nyilvánította és teljes vagyonelkobzásra ítélte.¹⁹ Természetesen az 1849 júliusában

viisszatérő osztrákok visszaszolgáltatták Farkas helynök elkobzott ingóságait, de a magyar kormány döntését soha el nem feledte, és ezt a szabadságharcban résztvevő papjaival való bánásmódja nagyon jól szemlélteti. Semmit nem tett meghurcolt, bebörtönzött lelkészekért, akik osztrák várbörtönökben sínylődtek hosszú éveken keresztül.

1851-ben azonban pozitív fordulat állt be az egyházmegyében és meghurcolt papjaink életében. Hogy mi volt ez a fordulat? 1851. április 29-én Ferenc József császár püspököt nevezett ki az egyházmegye élére, aki a pápai megerősítés és felszentelése után, november 5-én foglalhatta el püspöki székét. A választás Farkas Ferenc helyett – a kezdetben szintén császárhűnek bizonyuló – Farkas Imrére esett. Ő azonban Ferencsel ellentétben sokkal kedvesebb és kedveltebb személyiség volt. Természetesen közrejátszott az is, hogy Farkas Imre idejére már a politikai helyzet is enyhülni látszott, nagyobb lehetőség nyílt arra, hogy meghurcolt papjain segítsen, megfelelő élethez segítse őket szabadulásuk után. Természetesen Farkas Ferenc sem maradt kárpótlás nélkül: birodalmi lovagi címet és Királyhegyi előnevet kapott az uralkodótól szolgálataiért.²⁰

2.2.1. Az egyházmegyes papság

Ha a vizsgálat után megnézzük, láthatjuk azt, hogy az egyházmegye vezetése mennyire nem mondható egységesnek az 1848/49-es forradalom és szabadságharc megítélésében. Ez pedig nemcsak a vezetőségre áll, hanem az egyházmegyes papság egészére is. A korabeli források szerint ebben a zavaros időszakban 161 papja volt megyénknek. Ezeknek az embereknek a politikai meglátásait nagyon nehéz lenne megrajzolni, hisz a kimondottan magyar érzelműk és a szabadságharc-pártiak sem értettek mindig mindennel egyet, ami Magyarországon történt. Nem érthettek egyet Lamberg Ferenc felkoncolásával, Zichy Ödön kivégzésével, Zichy Domonkos püspök meghurcolásával, de leginkább Hám János sorsa ébresztett erős kétségeket bennük.²¹

A szabadságharc alatt a papságnak igen fontos szerepe volt, ugyanis megkapta a legfrissebb rendeleteket, utasításokat, hogy azokat a szószékről kihirdesse, elmagyarázza a híveknek. Ez volt az a kommunikációs csatorna, amelyen keresztül a legbiztosabban eljutott az információ az ország lakosságához. Természetesen nem csak a magyar kormány alkalmazta a papságot erre a feladatra. Az osztrák fennhatóságnak az utasításait ugyanúgy ki kellett nekik hirdetni, mint a magyarokét. Mindig az éppen aktuális politikai és hadi viszonyok voltak azok, melyek megszabták, hogy mikor melyik oldal rendeletei jutottak el a hívekhez, mikor melyik utasítást merték kihirdetni.²²

A szabadságharc leverése után azonban a papságot sem kerülte el a megtorlás. A vizsgálatok megállapították, hogy a szabadságharcban való részvételük miatt illetve más, az időszakkal kapcsolatos vádak alapján kilenc katolikus papot végeztek ki. Kettő Damjanich tábornok parancsára vesztette életét, aki tulajdonképpen ok nélkül lövette őket agyon. Két áldozat – a szennyei és a letenyei plébános – Jellašić csapatainak dülása közben esett el. A további öt császári áldozat közül kettő fehérvári egyházmegyes volt,²³ név szerint Mansbarth²⁴ Antal csákberényi plébános és Streith Miklós vértessboglári plébános. Mint azt a két vértanú neve is tisztán mutatja, a családjuk német ajkú volt, és állomáshelyeik is sváblakra települések voltak. Elképzelhető, hogy a példastatuálás nagy szerepet játszott elítélésükben, hisz sokkal nagyobb elrettentő erő rejlik abban, ha azt mutatják, hogy nem törődve a nemzetiséggel, mindenkit elítélnek, aki bűnös.²⁵ Az ő esetüket példaként megemlítve kívánom

dolgozatomban leírni, hisz ez alapján képet kaphatunk a többi perrel és ítéletekkel kapcsolatosan is. Mansbarth Antal csákberényi plébános mindössze huszonhét évesen került a császáriak kezébe. Nem követett el semmi főbenjáró bűnt, a rögtönzött haditörvényszék azonban mégis bűnösnek találta. A móri csata után az osztrákok lázítókat kerestek a nép között. A csákberényi jegyző és társaik voltak a feljelentők, akik lázítással, izgatással, a függetlenségi nyilatkozat kihirdetésével vádolták be Mansbarthot Susan tábornoknál. Az osztrákok, kapva az alkalmon, 1849. július 11-én törbe csalták a plébánost, és másnap Nagyigmádon megtartották a félórás kihallgatást. Mansbarth bizonyította, hogy a szóban forgó prédikációja elhangzásakor az öt vádló közül három a székesfehérvári börtönben volt fogság alatt. De ez sem mentette meg a halálos ítélettől, amit a plébániakertben hajtottak végre. Estig nem is temethették el, a helyi plébános csak éjjel kapott erre engedélyt a császáriaktól.²⁶

A veresboglári plébánost, Streith Miklóst káplánjával, König Mórral együtt fogták el Windisch-Grätz csapatai és Neugebäudeba vitték. A fő vádpontok ellenük az 1849 szeptemberében sorra kerülő perükben: rendeletek kihirdetése, a nép harcra tüzelése, a magyar győzelemért való imák mondása. Streith tagadta a lázítást, de csak annyit tudott felhozni mentségére, hogy horvát katonát is ellátott a harcok során. Végül megszületett az ítélet, ami a függetlenségi nyilatkozat templombéli kihirdetésében és magyarázatában, fegyveres felkelésre biztatásban találta őket bűnösnek. A haditörvényszék a plébánost kötél általi halálra ítélte, amelyet kegyelemből golyóra módosítottak, Königit pedig vagyonekrobzásra és 15 évi, vasban töltendő várfogságra. Streithen 1849. szeptember 7-én hajtották végre az ítéletet. Az első sortűzet túlélte, így közvetlen közlőlől lőtték fejbe.²⁷

Természetesen nem csak ők estek áldozatul az osztrákok megtorlásának. Több egyházmegyes papunkat hurcolták meg a szabadságharc bukása után. Aki nem börtönbe került, azt eltávolították valamilyen kisebb plébániára. Legtöbbjük a börtönből való szabadulás után nem láthatott el papi teendőket, így többen – köztük Pados János is – tanítóskodással keresték kenyerüket valamelyik nemesi családnál.

Nevüket és megpróbáltatásaikat szeretném röviden ismertetni, hiszen meghurcolásuk motívumai később dolgozatom címadójának – Pados Jánosnak – az életében is megjelennek és végigkísérik azt.

Elsőként Streith Miklós káplánjáról, König Mórról szóljunk. Mint azt már fentebb említettük, őt teljes vagyonekrobzásra és tizenöt év várfogságra ítélték. Előbb Pesten, majd Königsteinben töltötte büntetését. Szerencsére három év múlva királyi kegyelmet kapott. A börtönének alatt íródott leveleiből árad a keserűség és az indulat. Azt írja: *„visszavonultan élvén, csak azt tettem mint minden pap tett!”*²⁸ Szabadulása után házitanító volt báró Splényi Henrik és gróf Zichy János udvaránál. Csak 1860-ban tér vissza újra, az egyház kötelékében. Ezután a pályája felfelé ível, de valószínűleg ez sem tudta teljesen elfeledtetni a megpróbáltatások éveit.²⁹

Bicske plébánosa, Neumann – 1848-ban magyarosított nevén Barsi – József szintén hosszú várfogságra ítéltetett. Ő a szabadságharc alatt több lapban is cikkezett, elítélésének okát a hadbíróság is a lázító cikkek írásában és a magyar kormány rendeleteinek szószékről történő kihirdetésében állapította meg. Valószínűleg nem segített az sem a helyzetén, hogy Kossuth Lajossal nagyon jó viszonyban volt. Haynau a halálát követelte Barsinak, ám végül húsz év várfogságra ítélték, amelyből nyolcat Olmützben töltött le. 1856-ban szabadult kegyellemmel. Fogságának éveiről jelentette meg később írását Utazás egy ismeretlen állomás felé címmel. Barsi a papi pályára nem tért vissza. Először ő is tanítóként és újságíróként

állt alkalmazásban, majd 1867-től a Statisztikai Hivatalnál dolgozott. 1870-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. Később megvakult, 1893-ban halt meg.³⁰

Molnár János a székesfehérvári székesegyház plébánosának – Mihalik vagy Mihálik Györgynek – volt a káplánja. Már 1848 nyarán tábori lelkésznek akart állni, de Farkas Ferenc helynök ez megtiltotta neki. A horvát betörés idején buzgón hirdetett népfelkelést a szószekről az ellenség megállítása érdekében. Ezért a királyi biztos 1849 áprilisában el akarta távolítani Ráckevére, ő azonban 1849. július 2-án mégis tábori lelkésznek állt. A megtorlás elől 1850 novemberéig bujkált, de elfogták és Nagyváradra vitték. Hamarosan kiszabadult, de mivel ismerte a helyzetet egyházmegyéjében, nem kísérelte meg a visszatérést, hanem a győri egyházmegyébe kérte vissza magát. Egyszer mégis sikerülni látszott mindig is óhajtott kérése – ti. visszatérni a fehérvári egyházmegyébe –, amikor a bodajki plébánia megüresedett. A hely betöltésekor viszont a minisztérium komoly vizsgálatot rendelt el, így nem sikerült a visszatérés. 1888-ban hunyt el.³¹

Végül, de nem utolsósorban, meg kell emlékezni a lovasberényi plébánosról, Simovits Lipótról, akiről nem tudunk nagyon sokat, csupán annyit, hogy a helybéliek adták osztrák kézre. A feljelentés alapján elfogták és 1849. augusztus 20-án Pestre hurcolták. Mivel nem sikerült semmit rábizonyítani, már szeptember 27-én szabadlábra is helyezték. Azonban ennyi elég volt a helynöknek, hogy gyanakodjon rá, ezért száműzte Simovitsot a nadapi plébániára.³²

3. Pados János életrajza

3.1. GYERMEKÉVEK ÉS ISKOLÁK

A legérdekesebb Pados János életében, hogy a vele megtörtént dolgok részben megtörténtek a kor liberális gondolkodású értelmiségének életében is. Jellemző motívumokkal találkozhatunk, miközben végigkísérjük Pados János székesfehérvári egyházmegyes pap és – később – orvosdoktor életútját. Választ kaphatunk arra, hogy mi vezette, mi indította a hazaszeretetet harcára ezeket az embereket, hogy milyen kínokat kellett végigjárniuk a szabadságharc leverése után, a megtorlás éveiben.

Pados János Tolna megyében, Dunaföldváron született 1820. június 21-én.³³ Édesapja – id. Pados János – gyógyszerész volt, fiát Nepomuki Szent János után nevezte el. Édesanyjáról nem tudunk sokat, csupán a nevét ismerhetjük a keresztleveleiről: Arnó Franciska. Az ifjú Jánosnak feltehetőleg nem volt testvére, mivel sem az általam tanulmányozott leveleiben, sem más jellegű írásában nem említi. Ebből következtettem arra, hogy egyedüli gyerek volt a családban.

A gyermek János keresztelésére – római katolikus hitre – Dunaföldvárott került sor. Az sem lehetetlen feltételezés, hogy a születési dátumának feltüntetett napon csupán a keresztelés történt meg, és néhány nappal előtte született a fiú. Keresztszüleiről – Hümelhuber Ferencről és Adler Teréziáról – sem sikerült adatot gyűjtenem, ami közelebb vihetett volna egy kicsit Pados János családjához, életmódjához. Annyi azonban biztos megállapítható édesapja foglalkozásából adódóan, hogy mindenképpen egy tanult, műveltebb légkörű családból származott.³⁴

Későbbi leveleiből kiderül, hogy bensőséges kapcsolat lehetett közte és szülei között. Erre és ifjúkori komolyságára utal az, hogy nem akart szülei terhére lenni a szemináriumi szünet alatt, ezért elszegődött házitánítónak egy gazdag család fia mellé.³⁵ Másik levele, ami hasonlóan a szüleihez fűződő mély kapcsolatra világít rá, jóval későbbi, a szabadságharc utáni időből való, mikor is édesapjánál Bőben (Vas megye) talál menedékre.³⁶ Most azonban térjünk át tanulóéveinek vizsgálatára. Elemi iskolai tanulmányairól nem maradt fenn irat, nem tudni, hogy hol végzett. Tény azonban, hogy felvették Budára gimnáziumba, középiskolai tanulmányait azonban Kőszegen fejezte be (szüleihez később ebbe a városba is visszatér a szemináriumi szünetek alkalmával).³⁷ Iskolai bizonyítványa alapján eminens diák volt. Tantárgyait – vallástudomány, matematika, történelem, metafizika, fizika, morálfilozófia, magyar nyelv – kiválóra teljesítette.³⁸

PADOS JÁNOS OLMÜTZBEN KÉSZÜLT ARCKÉPÉNEK MÁSOLATA

3.1.1. A fehérvári szemináriumi évek

Az eminens tanuló fiút 1836 őszén felvették a fehérvári szeminaristák közé. Az 1777-ben alapított fehérvári egyházmegye önálló papnevelésbe a kor egyházpolitikája miatt – jozefinizmus ideje – csak a XIX. század elején kezdhették. Papnevelés céljára az 1798-ban feloszlott sarus karmeliták székesfehérvári kolostorát és templomát adományozta az egyházmegyének az akkori császár, I. Ferenc. Az új szeminárium 1802. november 7-én nyitotta meg kapuit.³⁹

A szemináriumban négyéves képzésben vettek részt a papnövendékek. A kispapok száma – hasonlóan a mai helyzethez – nem volt túl magas. Pados János évfolyamában hat növendék nevével találkozhatunk. A tanulókat minden félév végén értékelték a tanárok tantárgyanként, tanulmányi és magatartási, erkölcsi szempontok alapján.

Az első- és másodéves papnövendékek először az egyház történetével ismerkedtek meg, valamint a biblikus tárgyakban, a Szentírás tanulmányozásában mélyedtek el. Majd a második év második félévében a dogmatikai tanulmányok is megkezdődtek. Pados minden félévben kiválóra teljesítette a vizsgáit. Az alapok megismerése után a harmad- és negyedéves hallgatók már a komolyabb teológiai problémákat rejtő tudományágak vizsgálata elé néztek: dogmatikai kérdések, zsinati határozatok tanulmányozása, morálteológiai kurzusok, valamint az egyház törvényeinek, kánonjogának pontos értelmezése. Pados többször is évfolyamelső volt dogmatikából, valamint morálteológiából, azonban a kánonjoggal az utolsó két félévben igen meggyűlhetett a baja, hisz csupán hármasként illetve négyes osztályzatot sikerült szereznie (ez akkor a mai közepes és elégséges szintje). Később is több ízben fordul

ilyen jellegű kérdésekkel majdani püspökeéhez.⁴⁰ A kispapoknak minden évben kötelező a külső plébániai gyakorlat, amelyen minden elméletben elsajátított tudást a valós életben is lehetőségük nyílik alkalmazni. A szünidő végeztével az a plébános, aki mellé kirendelték az ifjút, röviden jellemzi és értékeli a szeminarista munkáját, jellemét. Pados János 1841-ben, az őszi szünidőben Bőben teljesített szolgálatot Bileszky Imre plébános mellett. A fennmaradt értékelő irat alapján János szelíd természetű, jámbor, józan életű diák volt. *„Erkölcös példás viselete által nem csak köztiszteletes s kedvességet szerzett magának, ... hanem Isten ígétét kétízben igen jeles tehetséggel hirdetvén magát ki is tüntette az Isteni Szolgálatra pontosan eljárt – és a Szentségeiben is több ízben ájtatosan részesült.”*⁴¹

Fennmaradt a szemináriumban lévő diákok jellemzése, köztük „*Joannes Pados*”-é is. Ez arról ad tájékoztatást, hogy milyen volt a magatartása, milyen dolgokkal tűnt ki társai közül. Az iratból kiderül, hogy a társas tevékenységekben szorgalmasan részt vett, a közös fogadalmaknak példásan eleget tett, a szemináriumi élettel, az ottani életmóddal elégedett volt, szabályszerűen gondoskodott a tisztaságról, jó megjelenésű, erős, becsületes, nyájas, barátságos, a feljebbvalókkal előzékeny, tiszteletet adó. A tanulásban igyekvő, a rábízott feladatokat hozzáértő módon és találékonyan oldja meg.⁴² Pados a szemináriumot 1840 nyarán fejezte be, de mivel nagyon fiatal volt még ekkor (huszadik életévét töltötte be 1840. június 21-én) nem szentelték fel rögtön pappá, hanem az akkori püspök, báró Barkóczy László mellett a püspöki udvarban volt papi szertartó.⁴³ Azonban még ennek a hivatalnak a betöl-

tése előtt ugyanez a püspök tanítói állást szerzett neki gróf Andrássy György gyermekei mellett. Korábban is volt tanító fiatalok mellett, így nem volt számára ismeretlen a feladat. Miután teljes alázattal megköszöni levelében a püspöknek a megtiszteltetést – hogy ilyen felelősségteljes, „széles ismeretet és többi tapasztalást igénylő” munkát bízott rá –, megjegyzi, hogy előző „*munkahelyein*” milyen bérezést kapott.⁴⁴

Szertartói hivatalában huszonhárom esztendőös koráig maradt, ugyanis 1843. június 23-án pappá szentelték. Ezután Bogdányba (Dunabogdány) került plébánosnak. Ez egy festőién szép hely a Duna mellett, a visegrádi várrom közelében, amely teljesen magával ragadta a fiatal pap lelkét. Történelemmel és természettudományokkal foglalkozott. Füveket és különféle tojásokat gyűjtögetett és vizsgálta, tanulmányozta őket.⁴⁵

Nem élvezhette azonban sokáig ezt a felhőtlen, kutatásokkal teli vidéket, mert püspöke saját udvarába hívatta vissza: szentszéki jegyzővé léptették elő, amely címet mindig igen büszkén viselte.⁴⁶

SCITOVSZKY JÁNOS ESZTERGOMI ÉRSEK
(1849–1866)

3.2. AZ 1848/49-ES FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC PADOS JÁNOS ÉLETÉBEN

Az 1848 márciusi forradalom kitörése a fiatal papot mint szentszéki jegyzőt találta Székesfehérvárott. Pados hazafias érzelmekkel, lángoló lélekkel csatlakozott a magyar nép ügyéhez – hasonlóan más liberális eszméjű paptársához, akiről már korábban említést tettem. Az ifjú az 1847/48. évi XXII. törvényekre hivatkozva írta a káptalani helynöknek, hogy ráébredt arra: nincs kizárva, hogy a nemzetőrség sorába lépjen csupán azért, mert ő papi szolgálatot teljesít, illetve azért, mert az egyházi rend tagja. Elhatározza hát, hogy belép a nemzetőrségbe, hisz hazánkat minden oldalról ellenség fenyegeti, akik ellen a hű hazafiaknak ki kell állnia. Pados azonban nagyon jól tudta, hogy ő nem csupán egy polgár, hanem pap is, aki valakinek a hatalma alatt áll. Ezért fordul a főtisztelendőhöz: engedélyezze neki a nemzetőrségbe való belépését, és kéri azt is, hogy biztosítsa arról, hogy ha visszatér a „csatasíkról”, akkor hivatalába visszahelyezik.⁴⁷

Elhatározza, hogy saját erejéből fog kiállítani egy önkéntes századot a kormány rendelkezésére. Nagy lelkesedéssel a régi templom oszlopainak támaszkodva buzdította a fehérváriakat. A fegyvertársai a tisztek választásánál megtették őt táborigazgatóvá.⁴⁸

3.2.1. A tábori lelkészek feladatköre

Nagyon szorosan kapcsolódik témánkhoz a tábori lelkészet, hisz Pados a szabadságharc ideje alatt tábori lelkészként is működött. A tábori lelkészek legalapvetőbb feladatai közé tartozott, hogy a sebesülteket, haldoklókat ápolják, vigasztalják és ellássák őket szent-ségekkel. A harcok során rengetegen haltak meg. Sokszor csak gyorsan, minden ünnepélyesség nélkül temették el az embereket, de amikor lehetőség nyílt rá – tisztek esetében pedig mindig –, a tábori lelkészek közreműködésével kísérték utolsó útjukra a hős vitézeket.⁴⁹ A másik, rendkívül fontos és a harcok szempontjából is nélkülözhetetlen feladatuk volt a hatékony prédikáció, amelyekben a rabló, pusztító ellenség ellen szónokoltak. Az ellenség pusztításának feleleltetése volt a legegyszerűbb és leghatékonyabb módja annak, hogy a csapatok harci motivációját felkeltsék és megerősítsék. Ezekben a szentbeszédekben buzdították a katonákat arra, hogy engedelmeskedjenek tisztjeiknek, a katonai irányításnak, a kormánynak, valamint felhívták a figyelmet arra, hogy kerüljék el a felesleges vérengzést és rendbontást.⁵⁰

Egyéb feladataik közé tartozott a zászlószentelés, amely egyben katonai ünnepséget is jelentett. Ezek az ünnepségek biztosították az adott egység lojalitását. Mindez az új zászlók felavatásával járt. A nemzetőrségi zászlóaljak zászlóit az őrség tagjai által választott tábori lelkész szentelte fel. Az ünnepség általában katonai szemlével kezdődött, majd tábori misével folytatódott. Ezt követte a nemzeti színű szalagok megszentelése, végül pedig a nemzet-őrök hűségét fogadtak zászlójuknak, hazájuknak és királyuknak.⁵¹

A tábori miséken – a mindennapi misézésen kívül – valamennyi vásár- és ünnepnapon szentbeszédet kellett tartaniuk a nemzetőrök részére. Győzelmeikkor hálaadó szentmiséket tartottak. A misézésre vonatkozó egyházi előírásokat nem kellett minden esetben betartaniuk, szükség esetén akár a szabad ég alatt vagy ercklye nélküli oltáron, az előírt időponttól eltérően is mondhattak misét a lelkészek.⁵²

Az akkori emberek mindennapjait még teljesen meghatározták az egyházi események: például a keresztség a gyermek születésekor, a házasság, a temetés. Ezek a meghatározó

cseemények nem kerültek el a sereget sem, így a lelkészek teendői közé tartozott ezen szentségek kiszolgáltatása. Bár meg kell említeni, hogy ezeknek a szentségeknek a kiszolgáltatása a szabadságharc zűrzavaros ideje alatt nem mindig történt szabályosan, hisz sokszor még lehetőség sem nyílt rá.

Láthatjuk hát, hogy milyen feladatokat láttak el a magyar hadsereg tábori lelkészei. Valószínűleg, Pados János is hasonló feladatokat látott el az újonnan alakult Kosztolányi-dandárban.⁵³

3.2.2. A szabadságharcban való részvétel

Pados János tehát tábori lelkészként indult el Székesfehérvárról a Kosztolányi-dandárral csapatai ellen. Részt vett az első győztes csatában Pákozdnál 1848. szeptember 29-én, majd egy hónappal később – 1848. október 30-án – a vesztes schwechati ütközetben. Ezután már csupán akkor találkozunk vele, amikor Görgei vezénylete alatt Komáromnál állomásozik csapatával együtt. Az önkéntesek feloszlátása után visszatér Fehérvárra.⁵⁴ A városban azonban a császári biztos volt éppen hatalmon, bizonyos Gaál Eduárd. Ez az ember megpróbálta elűzni Székesfehérvárról a harcból hazatérő papot. Pados 1849 áprilisában arról értesült, hogy felmentették szentszéki jegyzői hivatalából és visszarendelték Bogdányba káplánnak. Még a hőn szeretett hely emléke sem tudta feledtetni vele dühét. A császári biztos ténykedésén teljesen felháborodott, és egy meglehetősen kemény hangvételű levélben közölte a helynökkel, hogy nem hajlandó lemondani szentszéki jegyzői tisztéről az „*Úr Isten semmiféle királyi biztosának*” kedvéért sem.⁵⁵ Levele azonban nem érte el a kívánt hatást, hisz április 7-én ismét azzal az utasítással érkezett hozzá levél, hogy adja le jegyzői címét. Igazságérzetét ismerve biztosak lehetünk abban, hogy még ezen a napon válaszolt a helynök levelére: továbbra sem volt hajlandó lemondani szentszéki jegyzőségéről. Ezt mi sem támasztja alá jobban, hogy a levelét is így írja alá: „*alázatos szolgája Pados János, szentszéki jegyző*”. Nem akarta azonban kihívni a sorsot maga ellen – barátai tanácsára – addig, míg az idők jobbra nem fordulnak. Tésre megy (fehérvári püspöki birtok – D. Zs.) „*bűfelejtés s egy kis szórakozás kedvéért*”, ha már a „*királyi biztos úrnak szállka a szemében*”.⁵⁶

Mikor 1849 májusában az országban megjelentek az orosz katonák, a kormány keresztes hadjáratot és népfelkelést hirdetett. Pados sem volt rest, ismét a szószerken találgat, ahol az oroszok elleni kitartásra, bátorságra és a kormány által hirdetett keresztes hadjárat küzdelmeiben való részvételre buzdítja honfitársait. A fehérvári belvárosi és a felsővárosi templomban június 10-én, majd pár nappal később (14-én és 17-én) a budai külvárosi plébánia-templomban is hasonlóan cselekszik.⁵⁷ Ebben a zavaros időben érkezett Fehérvárra Kmety hadosztálya Csornáról. Pados tudta: ha a magyar sereg elhagyja Székesfehérvárt, rá a biztos fogság vár. Ezért inkább úgy döntött: ha meg kell halnia, azt szeretett hazájáért teszi a csatátéren, nem pedig egy vár tömlöcében sínylődve. Besoroztatta magát Kmety György hadosztályába közvitéznek. A tizedik honvédszászlóaljban szolgált. Ez azonban azzal járt, hogy egy időre lelkészi szolgálatát és a szentszéki jegyzőséget is el kellett hagynia azért, mert oda kellett mennie, hol „*a hazának fontosabb szolgálatot tehet*”, hisz „*hazája végvészélyben forog*”.⁵⁸

A világi fegyverletételkor mint őrmester szolgált a hadtestben, de mikor a katonák megtudták, hogy mi történt 1849. augusztus 13-án, rögtön szétszéledtek. Pados is tudta, hogy ha az országban marad, biztos büntetés vár rá. Az emigránsokkal együtt Törökországba akart átszökni, azonban súlyos betegsége ezt megakadályozta. Kocsin Nagyvárad felé

indult, de egy éjjel orosz fogságba került. Valamilyen csel által mégis sikerült kiszabadulnia. Végül sikerült elérnie Nagyváradra, ahol jelentkezett a császári biztoshnál, gróf Zichy Ferencnél, akitől útlevelet kapott Budára. Néhány napos pihenés után – mivel ekkor már köhözték és bujdosni nem kívánt – feladta magát a Neugebäudeban. Itt raboskodott 1849. október 12-től.⁵⁹

A haditörvényszék 1850. január 5-én hozta meg az ítéletet ellene. A vád: *„megelőző év június hóban, a cs. orosz seregek ellen a szószékről kereszties háborút hirdetett, e közben öfelsége kormányát gyanúsította és gyalázta, később június hóban egy felkelőcsapathoz csatlakozott, s a cs. kir. austriai és cs. orosz seregek ellen hadjáratokban részt vett.”*⁶⁰ Egyik levelében azt írja, hogy az általa hűségesen bevallott ügyeket *„gyűlöletes színben”* tüntették fel a *„történeti előadás hűségén fölül”*.⁶¹ Enyhítő körülményként beszámították *„meggondolatlanságát és fiatalos könnyelműségét”*, hisz ekkor még csak huszonkilenc éves.⁶² A haditörvényszék ítélete: vasban letöltendő, hatéves várfogság. A szentszéknak megírta elítélését, hisz kötelességének érezte jelezni a történeteket, de mint írja, a büntetést tiszta lelkiismerettel és Isten igazságában bízva vállalja. Vádlóinak pedig azt kívánja, hogy legyenek olyan nyugodtak s boldogok szabadságuk birtokában, amilyennek majd ő fogja magát érezni a fogságban.⁶³

3.3. BÖRTÖNÉVEK

Pados János a börtönéveket Munkácson kezdte. Itt másfél évet töltött. Ezekről az évekről nem maradtak források, amelyek a kezembe kerülhettek volna, de az Olmützben töltött időkről, hála egy másik fehérvári egyházmegyés papnak – Barsi Józsefnek⁶⁴ – nagyon sok érdekes dolog látott napvilágot.

3.3.1. Az olmützi börtönben

A napok a börtönben egyszerűen és egyhangúan teltek. Egy szobába több rabot is elszállásoltak. Reggel öt és hat óra között volt az ébresztő – télen hét körül –, este kilenc órakor pedig a takarodó, a világítás eloltása. A napok, mint kiderült, valóban unalmasan teltek, szinte mindig ugyanazokkal a dolgokkal: étkezés, ruháik varrása, mosdás, testedzés a szabadban, társalgás, játék, dalolás, dohányzás, alvás. Akiket bilincssel vagy vassal szigorított fogságra ítélték – ilyen volt Pados is –, azoknak sokkal nagyobb nehézség volt a mozgás és hamarabb ki is fáradtak. Kellemetlenek volt a láncok, főként éjjel, hisz minden mozdulatnál megcsörrentek. Az őr minden reggel és este beadta a kulcsot, a rabok levették bilincseiket, de csak addig, amíg öltöztek, mosakodtak. Aztán ismét jött a porkoláb, és vissza kellett tenni a vasakat.⁶⁵

A rabokhoz érkezett leveleket természetesen felbontották és elolvasták. Ha nem németül volt írva, illetve, ha magyar szó volt benne, nem került a rab kezébe, csupán közölték vele, hogy levelet kapott, de *„szabálytalanság”* miatt nem veheti kézhez.⁶⁶ Ha valaki amnesztriát kapott és eltávozhatott, a nehezebb, csak drágán elszállítható holmijait – pamlag, paplan, párna, lámpa, edények, kávé- és teafőzők – bennmaradt társainak adta. De olyan dolgokat is hátrahagytak barátaiknak, amit könnyen nélkülözni tudtak. Legjobban a könyveknek örültek a rabok. Egy közeli könyvtárral is sikerült jó kapcsolatot kialakítani, aki sokszor hitelbe is odaadta könyveit a raboknak.⁶⁷ Az idő múlásával az őrök is jobb viszony-

ba kerültek a rabokkal, így szabaddá vált az átjárás egyik szobából a másikba. Amikor tiszt közelgett, akkor gyorsan visszazártak mindenkit, de egyébként nem bántak velük e tekintetben szigorúan. A rabokhoz érkező látogatók hozták a híreket Magyarországról. Több rabnak a felesége Olmützbe költözött, és látogatásai alkalmával mind a férjeknek, mind a többi rabnak hoztak valamit, amire szükségük volt.⁶⁸

A rabok többsége valamilyen kézimunkával ütötte el felesleges idejét; a legelterjedtebb művelet a fafaragás volt, de többen jelentkeztek önkéntes kerti illetve szakácsmunkára is. Pados – ha megkérték – szívesen oktatta magyar nyelvre idegen rabtársait, vagy fordított, pl. Montesquieu *L'esprit de lois* (A törvények szelleméről) című művét magyarra.⁶⁹

Padosnak szerencsére nem kellett már hosszú időt töltenie az olmützi várban, mert 1852-ben büntetését a felére csökkentették⁷⁰, így 1853-ban szabadulhatott a fogságból. Rabtársairól azonban felmentése után sem feledkezett meg: egy Fehér megyei schematismust küldött nekik.⁷¹

4. Újrakezdés

4.1. HAZATÉRVE...

A fogságból hazatérve apja házában – Bóben – talált menedékre. Bizalommal várta a jövőt, azonban hiába, mert meglepődve és felháborodva tapasztalta, hogy a neve nem szerepel a schematismusban. Nem értette, hogy miért tették ezt vele, hisz még a morális bűnnel elítélt papokat sem hagyják ki a schematismusokból. Megrökönyödése ellenére, továbbra is felajánlotta hűséges szolgálatát az egyházmegyének. Közölte azonban azt is, hogy ha valóban nem kívánják alkalmazni, akkor azt kéri, hogy hagyják magára, hisz már eldöntötte, mit fog tenni ebben az esetben.⁷² Farkas Imre püspök lépett az ügyben, segített rajta, hisz nem akarta Pados elvesztetni. Bár papi szolgálatra egyelőre nem jelölték ki, tanítói álláshoz segítette Csurgón, gróf Károlyi György házában. Mielőtt azonban ebben az állásban elhelyezkedhetett volna, szükség volt arra, hogy az egyházi hatóság által ki legyen jelölve az új állomása, mert addig nem hagyhatja el a szabadulása után megjelölt lakhelyét, tartózkodási helyét. Mindez azt jelentette, hogy még mindig felügyelet alatt tartották, még mindig attól félték, hogy esetleg hasonló szemlemben fog fellépni Magyarországon, mint egykor a szabadságharc idején. Ha jelenlegi tartózkodási helyét el akarta hagyni, a katonai körlet parancsnokságától kellett engedélyt kérnie és meg kellett várnia, míg kérésére írásos engedély nem érkezik. Így mindig tudták, hogy hol tartózkodik éppen.⁷³

Végül mégis sikerült a gróf udvarába kerülnie az ifjú grófok vallási oktatásának céljából. Mivel Károlyi meg volt elégedve Padossal, felajánlotta neki az udvari káplánságot. Pados mindenképpen hasznosat szeretett volna tenni egyházmegyéjének, ezért arra kéri püspökét, hogy engedélyezze neki a kápláni feladatok felvételét. Ennek a feladatnak a felvétele azonban még egy akadályba ütközött: Pados nem állt ekkor egyházi alkalmazásban. De a püspök ezt a problémát megoldotta azzal, hogy újra lehetőséget biztosított arra, hogy Pados gyakorolhassa a papi hivatását (*sacrorum facultate*) és végezhesse egyházi feladatait, amelyeket a sors hitványsága és a zord körülmények miatt megvontak tőle.⁷⁴

Pados János tehát 1849-ben lemondott a körülmények miatt a papi hivatás végzéséről és nemzetőrnek állt, de 1853-ban a jó szándékú püspök visszahelyezte őt hön áhított hiva-

talába. Ezután leveleiben püspökét nagyon bensőséges hangon szólította kegyes atyjának, jóakarójának. Padosnak szerencséje volt, hisz több sorstársát nem engedték vissza egyházi hivatalába, száműzték őket egyházmegyéikből, de voltak olyanok is, akik nem léptek vissza az egyház kötelékébe.⁷⁵

A császári-királyi rendőrhatalóság azonban továbbra is úgy gondolta, hogy figyelni kell még a nemrég szabadult papra. Meg is keresték Károlyi grófnál Csurgón. A rendőrhadnagy egy hivatalos rendeletet olvasott fel előtte, melynek értelmében felsőbb engedély nélkül nem hagyhatja el és nem változtathatja meg lakhelyét. Pados nem háborodott fel, inkább engedett és megfogadta, hogy „teljesíti a parancsokat”. Bár nem tagadta meg és nem is szégyellte azt, amit a szabadságharc alatt tett, leveléből az olvasható ki, hogy szeretné, ha az élete egyenesbe jönne és végre nyugodtan élhetne tovább hivatásának.⁷⁶

Miután biztos állásában, Károlyi grófék udvarában a helyét megtalálta és a vallásoktatásban sok hasznos tapasztalatot szerzett, megfigyelte, hogy nincs olyan hittankönyv, amely a bibliai történeteket kisgyermeknek számára mesélné el, az ő értelmi szintjüknek megfelelő stílusban. Éppen ezért arra szánta el magát, hogy egy ilyen könyvet írjon a Biblia ószövetségi részéből. A három ifjú gróf – Gábor, Tibor, István⁷⁷ – tanítása során jött rá arra, hogy azzal a módszerrel, amit ő alkalmaz – röviden ismertetve a történeteket, rávilágítva a lényegre – nagyobb eredményt ér el az ifjagnál, mint egy másik hittankönyvvel, amely kérdésekre épít és olyan válaszokra, amelyek a gyermekek számára többnyire érthetetlenek. Miután könyve elkészült, megkérte a püspököt, nézze át írását, vesse cenzúra alá teológiai szempontból, és amennyiben tartalmilag megfelelőnek találja, írja rá: „A székesfehérvári püspöki hatóság jóváhagyásával”. Az írás megfelelőnek találtatott, és Bibliai történeteim címmel közzéadásra került.⁷⁸

Károlyiéknál Pados nagyon jól érezte magát, a grófék befogadták, mégis, mikor a nagyhantosi plébánia megüresedik, azért könyörög feletteséhez – a gróf ajánlásával –, hogy engedje neki elfoglalni azt. Könyörgése meghallgatásra talált, és a nagyhantosiak nagy örömmel elfoglalhatta a fiatal pap a plébániahivatalt. De ismét baj történt. Valaki igazságtalanul megvádolta, valószínűleg császár- illetve királyellenes dolgokkal, hisz úgy védekezik, hogy kijelenti: „amióta szabadságomat és állásomat visszanyertem, csupán a tudományoknak és az olvasásnak szenteltem életemet, és nem érdemeltem meg, hogy a csak nemrég elnyert javadalmamtól megfossszanak”⁷⁹. Mérgesen és kétségbeesve hivatkozik arra is, hogy ő már tettséért egyszer kegyelmet kapott Ófelségétől. Mivel szerinte méltatlan dolog az, ami vele történt, ezért azzal a kéréssel fordul a püspökhöz, vizsgálja ki alaposan ügyét s tegyen igazságot. De minden hiába. Bár a püspök írt a kormányzósághoz, a nagyhantosi plébániát mégis fel kellett adnia. A hantosiak elkeseredettségükben petíciót nyújtottak be a pap maradásáért, és hiába kérte a helyi gróf is Pados maradását, nem értek el eredményt. A helybeliek felháborodása azt is bizonyítja, hogy a papi teendőit jól látta el, fiatalságával, lendületével magához vonzotta a kis község híveit. A nagyhantosiak így írnak róla: „szeretett és tisztelt... leglelkiosmeretesebb buzgó és ájtatos eljárása, a gyermekek vallásos oktatása és igazi szívből származott lelkünk vigasztaltatása, ... szíves fáradozása a sarjadozó gyermekeink szívökben a legjobb vallásos előmenetel igen szép reménnyel oly rövid idő alatt máig koronázta”.⁸⁰

De mint írtam, hiába a kérés, petíció, Padosnak fel kellett adnia ezt az állását, és másik után kell néznie. Ismét Károlyi grófnál talált menedékre, és a gróf úr valóban nagyon szívesen vissza is fogadta, hisz Nagyhantásra is csak nehezen engedte el.⁸¹

4.2. ORVOSI TANULMÁNYOK

1855. március végétől került vissza a grófék alkalmazásába mint nevelő, de 1862 júliusában az ifjú gróf leérettségizett, ezzel tehát máshol kellett munkát keresnie. Pados János arra gondolt, hogy magánstátust (statum privatum) kérve, természettani tanulmányokkal kezd el foglalkozni. Valószínű, hogy apjától örökölte ez irányú érdeklődését, és ezért kívánt orvosi tanulmányokat folytatni. Mivel a tanulásban az egyházi feladatok végzése akadályozná, ezért kéri felmentését minden ilyen nemű feladat alól, de megígéri felettesének, hogy ezután is úgy fog élni, mint egy pap, valamint vallását továbbra is buzgón és őszintén kívánja gyakorolni. A felmentést 1862. június 5-én megkapta. Felvételt nyert a Magyar Királyi Tudományegyetemre. Tanulmányait mindvégig nagy elhatározottságban végezte és 1867-ben sikeresen elnyerte a diplomát. Ezután engedélyt kér arra, hogy az orvosi és az egyházi hivatását egyidejűleg gyakorolhassa. Nem ő lenne, ha kérését nem támasztaná alá példákkal is.⁸² Levele végén még arra kéri felettesét, hogy írjon számára egy ajánlólevelet, mivel orvostudományi tanulmányait külföldi egyetemeken szeretné folytatni annak érdekében, hogy tudását tökéletesíthesse.⁸³ Erről a merész tervéről azonban Jekelfalusy Vince fehérvári püspök hallani sem akart, így egy találkoztól beszélt meg vele Pesten, ahol lebeszélte az ifjú orvost külföldi tanulmányútjáról. Hogy miért tette ezt a püspök, nem tudni. Annyi azonban bizonyos, hogy Pados engedett, de ezt a döntését egész életében sajnálta és fájalta.⁸⁴

4.3. ÚJRA PLÉBÁNOSKÉNT

Így tehát, hogy tanulmányainak folytatásáról lemondott, felajánlotta szolgálatát az anyaszentegyháznak, illetve az egyházmegyének. A püspök kinevezi Zsámbékra plébános helyettesnek. Nem sokkal később megüresedik a plébániahivatal. Pados kéréssel fordul Jekelfalusyhoz: ajánlja be őt a plébánia és a javadalom elfoglalására. Ennek érdekében még egy önéletrajzt is ír a gazdasági minisztériumba, alátámasztva azt, hogy ő alkalmas lenne a zsámbéki plébánia betöltésére. Az önéletrajz szakmai jellegű. Megemlíti eddigi szolgálati helyeit, a püspöki szertaróságot, a bogdányi káplánságot, a szentszéki jegyzőséget, valamint a nevelő állását, tudományos elfoglaltságait.⁸⁵

Nem csak Pados, hanem Jekelfalusy püspök úr is mindent megtesz azért, hogy az ő támogatott papja kapja meg a zsámbéki plébániát. A helyre azonban az ő papján kívül még ketten pályáznak, de a püspök Padosról nyilatkozik a legkedvezőbben.⁸⁶

A miniszter az első helyen ajánlott, negyvenhét éves Pados Jánost fogadja el, és iktatja be Zsámbék nagyközség plébánosának Goxony György – korábbi plébános – székesfehérvári kanonokká való kinevezése után.⁸⁷

Pados elfoglalja tehát a plébániát, de orvosi címét is meg kívánja őrizni. Ezért is ír felháborodva püspökének, amikor az Egyházmegyei Hivatal doktori címét teljes egészében negligálja. Főként azért érintette rendkívül érzékenyen a dolog, mivel ő ezt a tudományos fokozatot, mint írja, „nem hízélgéssel, vagy más visszatetsző mesterkedésekkel, hanem tudományok végzésével és fáradhatatlan munkássággal érdemeltem ki.”⁸⁸ Éppen ezért kéri, hogy hivatalos levelezésekben őrizték meg képesítésének dízét és tiszteletét, mivel ő is erre törekszik. Ezzel talán számunkra is világossá válik, hogy valóban kemény munkával szerezte meg diplomáját, de annál nagyobb szeretettel viseltetik ezen szakmája iránt is.⁸⁹ Valamint,

A zsámbéki plébániára folyamodók ismertetése és kijelölése.				
Folyó szám 1867	Saláti és husz. szám alá nem kerülő	Kora	Lehírpásztori vagy más pályán töltött évek száma	Észrevétel
1.	Pados János plébán helyettes.	47 év	Czyharmegyei hivatalnok, káplán 1849. tobbi állásán szintén működött és orvosi tudománnyal foglalkozott. Később államias áronban 1855-ben az akkor polgári kerületnek káplán helyén lépett.	Hittérkép, általános jellemzés, földrajz, konoklás, hitvány tudományok pap. és a zsámbéki nagy község közvetítésére szánta össze.
2.	Horvátovich Vilmos, amsz. ka. nének. aligazgató-raa. husz. plébános	71 év	Czyharmegyei hivatalnok és papnok de aligazgató és ing. plébános 1851. alapszám 1845 óta.	Te szándékod elin elírt jóindulmas járakalmáról káplánok szívesen moss ma elskortan meesemes előrelátáson.
3.	Jekelfalussy Hajos hisz. ing. pléb. 1867	49 év	Czyharmegyei hivatalnok és káplán 1849. ing. plébános 1855 óta.	Is lehírpásztor, jó szívet, az orv. dalomban is járatos.
<p>Zsámbéki hírváróss November 1-jén 1867.</p> <p>Jekelfalussy Vince plébános.</p>				

A ZSÁMBÉKI PLÉBÁNIÁRA – AHOL PADOS JÁNOS HELYETTES PLÉBÁNOS VOLT – FOLYAMODÓK ISMERTETÉSE ÉS KIJELÖLÉSE

Őt „megismerve”, bátran mondhatom, hogy nem is kérdésből kéri ki magának azt, hogy a doktori címét a levelezésben használják, hanem valóban munkájának megbecsülése miatt kéri erre a hivatalt. Ez a kis kellemetlenség azonban nem változtatja meg a püspök és Pados barátságos, jó viszonyát. Feltehetőleg Jekelfalussy Vince püspök azért is támogatja ilyen szívesen a mi papunkat, mivel, hasonlóan Padoshoz, ő is részt vett az 1848/49-es forradalom és szabadságharcban. Ezért talán sorstársi kötelességének is érezhette, hogy segítse Pados rögzös életútját egyengetni.

Zsámbéki kinevezése után megfelelő és megbízható munkáját látva a püspök bátran rá merte bízni a bicskei egyházkerület diakónusi feladatát is. Pados ezt a feladatot is kitörő örömmel fogadja, melyet rögtön továbbít is felettese felé.⁹⁰ Ez a kinevezés is azt bizonyítja számunkra, hogy feladatait lelkiismeretesen, precízen végezte. Plébánosi ideje alatt csupán egyházi jogi problémáival fordult püspökéhez két ízben. Itt köszönnek vissza tanulmányi nehézségei a kánonjoggal kapcsolatban. Mindkét esetben házassági jogi kérdéssel fordul a püspökhöz segítségért, mert nagyon nehezen tud eligazodni a jognak ösvényein. Munkájára tehát az jellemző: ha valamit nem tud biztosan, annak a kérdésnek utánajár, és nem teszi félre a dolgot, illetve nem tesz olyat, amit az egyházi tanítás ne fogadna el.⁹¹

Papi teendői mellett mégis hagy időt arra, hogy kedves időtöltésének, a természettudományokkal való foglalkozásnak hódolhasson. Tudását folyvást frissíteni kívánja. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint egy következő levele, melyben leírja, hogy 1869. szeptember 5-én kerül sor Fiumében a két-három hétig tartó orvosi és természettudományi kongresszus, és melyen – természetesen csak püspöke beleegyezése után – szeretne részt venni. Közli továbbá, hogy mindez nagyon felüdítő, hisz munkája kissé kifárasztja. Az ügy érdekében Pados mindent kész volt megtenni, még helyettesről is gondoskodott távollétének idejére. Mindez bizonyítja rendkívüli elszántságát. A püspök enged szeretett és pártfogolt papjának, így Pados eljuthat a kongresszusra, amelyen ismét kibővítheti természettudományi, orvosi tudását.⁹²

Hatévi plébániai szolgálat után – 1872-ben – lemondott az akkor annyira óhajtott és kívánt zsámbéki hivataláról. Hogy mi történt? Mi előzte meg a lemondását? Az akkori egyházpolitikai helyzet. Nem tudott együttműködni az ebben az időben uralkodó egyház eszmékkel. Természetesen mindehhez az is hozzájárult, hogy mint bizottsági jegyző részt vett a katolikus autonómia-mozgalomban. Láttá annak a vergődését, a vitákat, az eredménytelenségeket. Az autonómia megvalósítására már 1848-ban történtek kísérletek. Ez az autonómia abból állt volna, hogy a hitbeli kérdésektől eltekintve a katolikus érdekeket – vagyon, iskolák, templomok, intézmények, alapítványok, társulatok – egy klerikusokból és világiakból álló bizottság vette volna kezébe. Ezt a javaslatot azonban a Tisztelt Ház elutasította. Ez azt jelentette a katolikus egyház számára, hogy eddigi alkotmányos privilégiumait elveszítette – az 1848. évi XX. törvénycikknek köszönhetően –, de kiszolgáltatottsága megmaradt azzal a különbséggel, hogy a főkegyúri joggal nem a király rendelkezett, hanem a kormány.⁹³

Az egyház bármit is tett a kérvények benyújtása, a kompromisszumos tárgyalások nem vezettek eredményre. Pados a kiegyezés utáni autonómia mozgalomba kapcsolódott be. Ekkor, a kiegyezés után reményteljesebbnek látszott a helyzet arra, hogy megvalósulhasson az áhított önkormányzat, amelynek ügyét Eötvös József elevenítette fel. 1870-ben nyílt meg az autonómia kongresszusa, ezt azonban már megelőzték bizonyos tervezetek, amelyeket a püspöki kar dolgozott ki. Ezek viszont szintén eredménytelennek bizonyultak. Sajnos a kongresszus sem járt nagyobb sikerrel. Szenvedélyes viták kerekedtek, amelyekben az egyháziak egymás javaslatait, felfogását támadták. A katolikus autonómia mozgalma ebben a fázisában megbukott.⁹⁴ Padost elkésérítette mindaz, amit látott és tapasztalt a magyar egyház életében. Teljesen magába roskadt attól, hogy nem tudtak az egyházon belül liberális reformokat keresztülvinni. Úgy döntött, visszavonul az egyházi és polgári hivataloktól.

540
892 szám.

Magyar ország

veszprémi egyházmegye

Halálozási bizonyítvány.

topolexai
Felsővár

Kivonat a veszprémi római katolikus plébánia Halottak-anyakönyvéből. (ik kötet, ik lap.)

1892 ik, azaz ezernyolcozszáz kilencvenkettő ik év. június hó, 22 ik nap.)

A meghaltak											
Felj. szám	Halálhálási év, hó, nap	Nevé, valamint atyjának és anyjának, vagy pedig hiteltársának neve s polgári állása	Születési és lakhelye, utca, házszám	Neme	Életkora	Vallás	Voit betegségé vagy más hálálneve	Részesült-e a végzetesbetegben?	A temetés helye, ideje	A beosztott lelkes neve és hivatala	Eszrev.
35.	1892. június 22.	Dr. Pados János felkermegyei alvász, orvosdoktor, biskopos	Duna-Földvár	férfi	72 éves	Rk.	húggyal	igen	N. Török június 25.	Ny. Dunst. János kerkohelyi apát-plébános	

Melyeket ig. taláván és ide pontosan átírván, ezen anyakönyvi kivonatot szétkező aláírással és a lelkesi hivatalos pecséttel megerősítve kiadtam.

Kelt N. Török 1892. évi június haván 20.án.

Pados János helyettes

PADOS JÁNOS HALÁLOZÁSI BIZONYÍTVÁNYA

4.4. IRODALMI MUNKÁI

Már előrevetítettük, hogy Pados János visszavonulva éli le további éveit, de mielőtt rátérnénk ezekre az évekre, meg kell említenünk irodalmi munkásságát is. Kedvelte az útleírásokat, papi hivatásából adódóan több szentbeszédet is megjelentetett, sokat fordított és különböző folyóiratokba is írt cikkeket. Az első megjelent írása egy szentbeszéd volt, melyet IX. Pius pápa által meghirdetett jubileum alkalmával mondott el a székesfehérvári főtemplomban, 1847-ben, a böjti időszak egyik vasárnapján. Ez a prédikációja Egyházi beszéd címmel jelent meg Székesfehérváron.⁹⁵

Következő írása már tanítói éveéhez kapcsolódik. Károlyi grófék alkalmazásában állt egy másik nevelő is, Kovács Károly. Mikor a nevelő elhalálozott, őt kérték meg arra, hogy írja meg és mondja el a gyászbeszédet a temetőben. Gyászbeszédéből a püspöknek is küldött pár példányt. Írásának címe, amely 1853-ban készült a sajnálatos eseményre: A hit szava.⁹⁶

Ezt követte egy újabb egyházi beszéd, az 1854-ben Pesten megjelent A keresztény hit szerzője című. A mű Jézus Krisztussal, a keresztény vallás „alapítójával”, a Szentháromság-gal foglalkozik.⁹⁷

Már a börtönéveinél említettük, hogy Pados több ízben fordította külföldi írók műveit magyarra. Nem tudni, hogy mennyit fordított át magyar nyelvre, de kettő jelent meg közülük. Az egyik Pesten 1856-ban. Ez volt Montesquieu-tól A rómaiak nagysága és hanyatlása. A másik pedig a Machiavelli tollából származó Értekezések Titus Livius római történetcímek X első könyve fölött, című munka. Ebben pár szóban ajánlja művét azoknak az embereknek, akik Magyarország függetlensége mellett mindig bátran kiálltak és küzdöttek annak megvalósulásáért.⁹⁸ Életrajzírással is megpróbálkozott, meghozza egy jeles történelmi személy, Szécsény Pál kalocsai érsek életrajzát tárta az érdeklődők elé. A mű előszavában leírja, hogy ez a munka cseppet sem volt könnyű, mivel az anyagok beszerzése nehezen ment. Kéri továbbá, hogy a bírálatokat közöljék vele, mert szívesen vesz mindennemű történelmi helyesbítést, de csak olyan embertől fogadja el a kritikát, aki nem „fitymálva”, hanem újabb adatokkal gazdagítva keresi meg.⁹⁹

Mint azt fentebb említettük, Pados kedvelte az útleírásokat. Két útinaplója maradt ránk. Most csak az egyiket említeném meg, a másiktól a későbbiekben tesztek említést, Úti jegyzetek levelekben című írását, amelyet az egyik tanítványának, az ifjú grófnak – gr. Károlyi Istvánnak – írja „baráti emlékül”. Az utazáson a három ifjú gróft kellett elkísérnie Olaszországba édesanyjukhoz, majd a grófné csatlakozása után tovább folytatták útjukat Európa más országaiba. Olaszországi körútjukon (Velence, Pádva, Milánó, Palermo, Róma, Bologna...) találkozott olyan magyarokkal is, akik Garibaldi segítségére siettek éppen. Az olasz élmények közül mégis Róma volt az, ami leginkább megragadta lelkét. Ezután Németország és Svájc következett. Németországban egyszer majdnem bezárták egy sírcsarnokba, mert annyira bele volt mélyedve egy sírfelirat olvasgatásába, hogy nem vette észre az ajtó zárását. Szerencséje volt, hogy dörömbölését meghallotta az őr és kiengedte.¹⁰⁰ A svájci körutazás után pedig az utolsó állomás, a szabadság városa, Párizs következett. Utazgatása a Károlyi családdal 1856-tól 1859-ig tartott, melynek élményeit e könyve rögzíti. Utolsó művének megírása már a visszavonultság éveire nyúlik át, ezért azt a következő fejezetben tárgyaljuk.

4.5. A VISSZAVONULTSÁG ÉVEI

1872-ben egy igen szép, de annál eldugottabb helyet keres további életének színhelyéül, Nemestördemicet. Ez a kis falu Zala megyében található, festői környezetben, közel a Balatonhoz, a Badacsony tövében. Ezekben az években birtoka csekély jövedelméből és orvoslásból élt. Kapcsolata a helybeliekkel igen bensőséges volt. Buzgó papként és lelkiismeretes, segítőkész testi-lelki orvosuként maradt meg emlékeztükben. De nem sokkal a letelepedés után, még 1872-ben, egy olyan tanulmányútra indult, amelyre már a tudományegyetem elvégzése után kész lett volna felkerekedni. Bejárta a kontinens neves egyetemeit, érintve Törökországot, Németországot, Dániát, Svédországot, Norvégiát, Finnországot és Oroszországot. Útján serényen jegyzetelte a legfontosabb eseményeket, történeteket, ismereteket, és hazatérően tanulmányi útjáról, könyvet írt Utazási napló címmel, amelyet 1890-ben adtak ki Budapesten.¹⁰¹ Ebben az időben több cikket is megjelentetett mind egyházi, mind tudományos témákban. Egyházi vonatkozású cikkei a Religioiban jelentek meg többnyire névtelenül vagy P. J. monogrammal ellátva.

A Religio és Nevelés című lapban jelent meg írása 1848-ban, amelyben bírálja az akkori középiskolai oktatási törvényt. A középiskolai órarend szerinti hittanoktatás mellett érvel az újságban.¹⁰² Nagyon jelentősek a természettudományos írásai, melyekben nagy szakértelemmel ír különféle betegségekről. Ezek a cikkek a Gyógyászat című lapban jelentek meg, amely igen népszerű volt a kor orvosai, illetve természettudósai körében.¹⁰³

A nemestördemici évekről nem maradt fenn számottevő irat. Bizonyára valóban csendesen, visszafogottan élt, segítve a helybelieket bajaik orvoslásában. Püspökével levelet csupán halálának évében váltott 1892-ben. Ezt a levelét azonban már nem ő írta, hanem csak diktálta. A levélben tájékoztatja felettesét nyomasztó egészségi állapotáról: egyik szemére teljesen megvakulva fekszik betegágyában, és sajnálatos módon már nem tudja magát fenntartani. Kéri ezért teljes „*alázattal és tisztelettel*” püspökét, hogy mivel jövedelemforrásai (birtokfenntartás, orvoslás) elapadtak betegsége miatt, segítse őt ki segéllyel. Levele végére azt íratja: „*reményem nem leszek sokáig... Méltóságodnak terhére*”. Ez a sor bizonyára azt erősítheti meg bennünk, hogy ez a mindig tanulni kész, utazásokat kedvelő ember nagyon nehezen viselte gyöttrő betegségét. A segélykérő levelet 1892. május 21-én fogalmazta és a megsegítés nem sokkal később meg is érkezett, hiszen május 29-én mond érte „*őszinte szívvel*” köszönetet.¹⁰⁴ Sajnos a segély már nem tudott segíteni megfáradt, beteg testén, mert 1892. június 22-én, hetvenkét évesen tüdőgümőkórban meghalt. Temetésére június 25-én került sor Nemestördemicen.¹⁰⁵

Pados János egyházi és neveléstudományi könyveit az általa igen kedvelt szolgálati helyének, Bogdánynak káplánjaira hagyta. Ezekről a könyvekről külön jegyzéket is készített, valamint pénzt is hagyott arra, hogy a könyveknek szekrényt vásároljanak. Bizonyos Lénárd Ernő, keszthelyi ügyvéd foglalkozott a pap hagyatéki ügyeivel. A könyvek végül a bogdányi plébániára kerültek.¹⁰⁶

5. Összegzés

Így fejeződött be tehát egy kiváló ember, egy hitében megingathatatlan, orvostudományban jeleskedő pap, Pados János életútja. Számomra egy igaz, egyenes embernek mutatkozott, akinek igazságérzete nem tűrte az elnyomást, és aki mindig, minden időben kiállt tettei, gondolatai mellett. Személyén keresztül megismerkedhettünk a kor haladó, liberális értelmiségi körének felfogásával, életszemléletével – főként, ami az 1848/49-es forradalom és szabadságharc értékelését tekintti. Pados életének bizonyos szakaszai tipikusnak mondhatóak, azonban rendkívüli egyénisége olyan sajátos dolgokat hozott életébe, amelyek valóban említésre méltóak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AMBRUS JÓZSEF (szerk.): *Az 1848 és 1849-ik évi szabadságharcban részt vett római és görög katolikus paphonvédek albuma*. Nagykikinda, 1892.
- A székesfehérvári egyházmegye jubileumi névtára*. 1977. Székesfehérvár, 1977.
- BARSI JÓZSEF: *Utazás ismeretlen állomás felé 1849–1856 és Berzsényi Lénárd rajzai*. Budapest, 1988.
- BOROSS MIHÁLY: *Élményeim*. II. kötet. Székesfehérvár, 1882.
- BOROSS MIHÁLY: *Gyászlapok a magyar szabadságharc történetéből*. Székesfehérvár.
- ELMER ISTVÁN (szerk.): *A haza, az egyház és a trón érdekében*. Budapest, 1999.
- ERDŐS FERENC: *Forradalom és szabadságharc Fejér megyében (1848–1849)*. Székesfehérvár, 1998.
- HERMANN EGYED: *A magyar katolikus papság az osztrák katonai diktatúra és abszolutizmus idején*. Gödöllő, 1932.
- HERMANN RÓBERT (szerk.): *Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc története*. Budapest, 1996.
- HORVÁTH JÓZSEF (szerk.): „Akit szolgáltatok egy árva hon volt...” Közlemények Székesfehérvár történetéből. Székesfehérvár, 2000.
- LAUSCHMANN GYULA: *Székesfehérvár története*. III. kötet. Székesfehérvár, 1995.
- MACHIAVELLI: *Értekezések*. Pest, 1862.
- MAGONY IMRE: *Székesfehérvár nemzetőrei 1848-ban*. Székesfehérvár, 1998.
- PADOS JÁNOS: *A hit szava*. Székesfehérvár, 1853.
- PADOS JÁNOS: *A keresztény hit szerzője*. Pest, 1854.
- PADOS JÁNOS: *Egyházi beszéd*. Székesfehérvár, 1847.
- PADOS JÁNOS: *Szécsény Pál kalocsai érsek életrajza*. Pest, 1862.
- PADOS JÁNOS: *Uti jegyzetek*. Levelekben. Pest, 1863.
- PADOS JÁNOS: *Utazási napló*. Budapest, 1890.
- PAUER JÁNOS: *Historia Dioecesis Albaregalensis ab erecta sede episcopali 1777–1877*. Székesfehérvár, 1877.
- SOMORJAI ÁDÁM – ZOMBORI ISTVÁN (szerk.): *A katolikus egyház Magyarországon*. Budapest, 1991.
- SZÁNTÓ KONRÁD OFM.: *A katolikus egyház története*. II. kötet. Budapest, 1988.
- SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái*. I. kötet és X. kötet. Budapest, 1905.
- TÁLAS GÉZA: Barsi József emlékezete. *Vigilia* 1962/3. szám.
- ZAKAR PÉTER: *A magyar hadsereg tábori lelkeszei 1848–49-ben*. Budapest, 1999.
- ZOMBORI ISTVÁN (szerk.): *Magyarország és a Szentsek*. Budapest, 1996.

JEGYZETEK

- ¹ SzfvPL – No. 5268. csomó – 70/1853. akta
- ² SOMORJAI ÁDÁM – ZOMBORI ISTVÁN (szerk.): *A katolikus egyház Magyarországon*. Budapest, 1991. 65.
- ³ HERMANN RÓBERT (szerk.): *Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc története*. Budapest, 1996. 50–416. valamint SZÁNTÓ KONRÁD OFM.: *A katolikus egyház története* II. kötet. Budapest, 1988. 398–415. továbbá: ELMER ISTVÁN (szerk.): *A haza, az egyház és a trón érdekében*. Budapest, 1999. 7–33., 167–169.
- ⁴ Lásd az előző jegyzetekben megadott forrásokat.
- ⁵ Lásd az előző jegyzetekben megadott forrásokat.
- ⁶ Hermann: i. m. 191.
- ⁷ Elmer: i. m. 167–169.
- ⁸ Lásd a 3. lábjegyzetben.
- ⁹ Hermann: i. m. 352. p. és 416.
- ¹⁰ MÓZESSY GERGELY: A székesfehérvári egyházmegye 1848/49-ben. In Horváth József (szerk.): *„Akit szolgáltatók egy árva hon volt...”* Közlemények Székesfehérvár történetéből. Székesfehérvár, 2000. 195–213.
- ¹¹ Az előző püspök, báró Barkóczy László, 1847. december 13-án hunyt el.
- ¹² SULYOK JÁNOS IGNÁC: Karner Antal. In *A székesfehérvári egyházmegye jubileumi névtára 1977*. Székesfehérvár, 1977. 99.
- ¹³ SzfvPL Iktatókönyv 1848. évi 667, 756, 772, 795 és 1849. évi 266. akták.
- ¹⁴ PAUER JÁNOS: *Historia Dioecesis Albaregalensis ab erecta sede episcopali 1777–1877*. Székesfehérvár, 1877. 337–340.
- ¹⁵ MAGONY IMRE: *Székesfehérvár nemzetőrei 1848-ban*. Székesfehérvár, 1998. 32.
- ¹⁶ ERDŐS FERENC: *Forradalom és szabadságharc Fejér megyében (1848–1849)*. Székesfehérvár, 1998. 136.
- ¹⁷ Erdős: i. m. 135. és LAUSCHMANN GYULA: *Székesfehérvár története* III. kötet. Székesfehérvár, 1995. 145–146. ill. 202–203.
- ¹⁸ LAUSCHMANN GYULA: *Székesfehérvár története*. III. kötet. Székesfehérvár, 1995. 204.
- ¹⁹ Lauschmann i. m. 204.
- ²⁰ ÚFALUSSY GUSZTÁV OTTÓ: Farkas Imre. In *A székesfehérvári egyházmegye jubileumi névtára*. Székesfehérvár, 1977. 101, 103.
- ²¹ Mózessy: i. m. 195–213.
- ²² SzfvPL – No. 453. csomó – 338/1848; 712/1848. akták és No. 454. csomó – 110/1849. akta.
- ²³ ADRIÁNYI GÁBOR: A magyar egyház és a Vatikán 1848–1918. In Zombori István (szerk.): *Magyarország és a Szentsek kapcsolatának ezer éve*. Budapest, 1996. 213.
- ²⁴ A források leggyakoribb névváltozata, de előfordul Manszbarth, Mausbarth, Mauszbarth alakban is.
- ²⁵ MÓZESSY GERGELY: A székesfehérvári egyházmegye 1848-49-ben. In: Csurgai Horváth József (szerk.): *„Kit szolgáltatók egy árva hon volt...”* Székesfehérvár, 2000. 203.
- ²⁶ SzfvPL – No. 5293B csomó. továbbá BOROSS MIHÁLY: *Élményeim* II. Székesfehérvár, 1882. 176.
- ²⁷ SzfvPL – No. 5100 csomó. továbbá KÖNIG MÓR: Streith Miklós emlékezete. In: Boross Mihály: *Gyászlapok a magyar szabadságharc történetéből*. Székesfehérvár, ( ), 61–96.
- ²⁸ SzfvPL – No. 5295A csomó.
- ²⁹ König: i. m. 67.
- ³⁰ TÁLAS GÉZA: Barsi József emlékezete. *Vigília* 1962/3. szám. 150–153. valamint SZINYEI JÓZSEF: *Magyar trók élete és munkái*. I. kötet. Budapest, 1905. 611–614. hasábk.

- ³¹ SzfvPL – No. 4640B csomó.
- ³² HERMANN EGYED: *A magyar katolikus papság az osztrák katonai diktatúra és az abszolutizmus idején*. Gödöllő, 1932. 31, 39.
- ³³ SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái*. X. kötet. Budapest, 1905. 86. hasáb.
- ³⁴ SzfvPL – A felszentelt kispapok okmányai: Pados János keresztlevele, mely a szemináriumi felvételhez bizonyítja az ifjú megkeresztelt voltát; Az okmányt 1836. augusztus 19-én állította ki Egyed András dunaföldvári plébános. (Nincs levéltári jelzete.)
- ³⁵ SzfvPL – No. 5268. csomó – 828/1840. akta. (A fiút Pegonyi Sándornak hívták.)
- ³⁶ SzfvPL – No. 5268. csomó – 70/1853. akta.
- ³⁷ Szinnyei: i. m. 86. hasáb.
- ³⁸ SzfvPL – A felszentelt kispapok okmányai: Joannes Pados: Testimonium Scholasticum; Kelt: 1836. július 31.
- ³⁹ Mózcsey Gergely (a SzfvPL igazgatója) szíves közlése alapján.
- ⁴⁰ Protocolium Lycei Episcopalis Alba Regalensis ab anno scol 1831/2–1860.: Relatio super Profectu Theologorum In Lyceo Episcopali Alba-Regalensi Sem. 1–2. 1836/7. Évfolyamtársai: Jents Carolus, Kanda Josephus, Koller Johannes, Pongrácz Michael, Schöner Carolus. Érdeklődésként említeném meg itt azt, hogy szeminarista társa volt Pauer János, valamint egy később szintén meghurcolt pap, Lenzsér Ignác volt előbb szeminarista társa, majd tanára
- ⁴¹ SzfvPL – No. 5268. csomó – 413/1841. akta. (Bileszky Imre plébános levele a fehérvári szeminárium számára; 1841. tavaszhoz 30-án.)
- ⁴² Protocolium Lycei Episcopalis Alba Regalensis ab anno sclo. 1831/2–1860. : Relatio De Circulis Alumnorum Seminar Alba-Regalensis – Joannes Pados iratai.
- ⁴³ Szinnyei i.m. 86. hasáb.
- ⁴⁴ SzfvPL – No. 5268. csomó – 574/1841. akta „... szentnek tartom a nevelő hivatását, kitől függ a kezeire bízott növendékből jó keresztényt és jó embert, királyhoz híű és nemzetnek hasznos polgárt teremteni...” és SzfvPL – No. 5268. csomó – 574/1841. akta (200 pengő volt éves fizetsége).
- ⁴⁵ AMBRUS JÓZSEF (szerk.): *Az 1848 és 1849-ik évi szabadságharcban részt vett római és görög katolikus paphonvédek albuma*. Nagyikinda, 1892. 121.
- ⁴⁶ Szinnyei: i. m. 86. hasáb. A „szentszéki jegyző” címet viselte következő leveleiben: SzfvPL – No. 5268. csomó 554/1848; 679/1848; 235/1849; 422/1849 akták.
- ⁴⁷ SzfvPL – No. 5268. csomó – 554/1848. akta „Eltökélém magamban a törvény által rám rótt, s hazafiui érzéssel megegyező kötelességemnek, erőm, s tehetségemhez képest megfelelni.” E levele 1848. július 29-én íródott.
- ⁴⁸ Ambrus: i. m. 121–122.
- ⁴⁹ ZAKAR PÉTER: *A magyar hadsereg tábori lelkészei 1848–49-ben*. Budapest, 1999. 76.
- ⁵⁰ Zakar: i. m. 86–87.
- ⁵¹ Zakar: i. m. 67–69.
- ⁵² Zakar: i. m. 70.
- ⁵³ Zakar: i. m. 78–79.
- ⁵⁴ Ambrus: i. m. 122.
- ⁵⁵ SzfvPL – No. 5268. csomó – 235/1849. akta.
- ⁵⁶ SzfvPL – No. 5268. csomó – Sz.n./1849. akta.
- ⁵⁷ BARS JÓZSEF: *Utazás ismeretlen állomás felé 1849–1856 és Berzsenyi Lénárd rajzai*. Budapest, 1988. 358.
- ⁵⁸ Ambrus: i. m. 122. valamint SzfvPL – No. 5268. csomó – 422/1849. akta.
- ⁵⁹ Ambrus: i. m. 122.
- ⁶⁰ *Magyar Hírlap*, 1850. február 10. 309.
- ⁶¹ SzfvPL – No. 5268. csomó – 52/1850. akta (a fenn idézett levél száma).
- ⁶² Mózcsey: i.m. 207.

- ⁶³ SzfvPL – No. 5268. csomó – 52/1850. akta.
- ⁶⁴ Barsi: i. m. 358.
- ⁶⁵ Barsi: i. m. 119–120.
- ⁶⁶ Barsi: i. m. 121.
- ⁶⁷ Barsi: i. m. 129.
- ⁶⁸ Barsi: i. m. 131.
- ⁶⁹ Barsi: i. m. 164. (A fordítás nem jelent meg nyomtatásban.)
- ⁷⁰ *Magyar Hírlap*, 1852. augusztus 25. 4059.
- ⁷¹ Barsi: i. m. 169.
- ⁷² SzfvPL – No. 5268. csomó – 70/1853. akta.
- ⁷³ SzfvPL – No. 5268. csomó – 272/1853. akta.
- ⁷⁴ SzfvPL – No. 5268. csomó – 587/1853; 631/1853. akták.
- ⁷⁵ Mózcsey: i. m. 195–213.
- ⁷⁶ SzfvPL – No. 5268. csomó – 849/1853. akta.
- ⁷⁷ Ambrus: i. m. 122.
- ⁷⁸ SzfvPL – No. 5268. csomó – 304/1854; 952/1854. akták.
- ⁷⁹ SzfvPL – No. 5268. csomó – 210/1855. akta.
- ⁸⁰ SzfvPL – No. 5268. csomó – 994/1854; 210/1855; 234/1855. akták. A nagyhantosiak levelét (491/1855) maga gróf Zichy Pálné – szül. gr. Kornis Anna – fogalmazta meg a püspöknek. Levelét a gróffal együtt Pados „igen buzgó hivei” is aláírták.
- ⁸¹ SzfvPL – No. 5268. csomó – 530/1855. akta.
- ⁸² SzfvPL – No. 5268. csomó – 752/1862; 500/1867. akták. A példák, melyeket felhoz: Petrus Hungarus, aki III. Béla uralkodása alatt lett kalocsai érsek. Továbbá egy bizonyos Benedek nevű sebész Itáliából, ki nyitrai püspökké lett II. Lajos uralkodása alatt. Ellebodus Nicosius pedig, aki a padovai egyetemen tanulta az orvostudományt, Magyarországra érkezvén Pozsonyban gyógyított és egyben a pozsonyi káptalan tagja lett. Mátyás király idejéből említi meg Váradi Mihály szerzetest.
- ⁸³ SzfvPL – No. 5268. csomó – 500/1867. akta.
- ⁸⁴ Ambrus: i. m. 122. p.
- ⁸⁵ SzfvPL – No. 5268. csomó – 1050/1867; 1168/1867; 1389/1867. akták.
- ⁸⁶ SzfvPL – No. 5268. csomó – 1389/1867. akta. Pados János pályázóról szóló észrevételek: „hitbuzgó, szilárd jellemű, fedhetetlen erkölcsű, kitünő tudományú pap, ki a zsámbéki nagy községet legüdösebben tudná vezérelni”. A másik két pályázó: az egyik Horvatovszky Vilmos, címzetes kanonok, alesperes, ráckevei plébános, aki Padossal szemben életkorban már előrehaladott (72 éves). A másik folyamodó Szobovics Alajos (49 éves) hidegkúti plébános volt.
- ⁸⁷ SzfvPL – No. 5268. csomó – 1389/1867. akta. A hivatalos plébánosi kinevezésére a miniszteri papír Budáról 1867. december 4-én érkezett meg.
- ⁸⁸ SzfvPL – No. 5268. csomó – 46/1868. akta.
- ⁸⁹ SzfvPL – No. 5268. csomó – 46/1868. akta.
- ⁹⁰ SzfvPL – No. 5268. csomó – 467/1868. akta.
- ⁹¹ SzfvPL – No. 5268. csomó – 57/1869; 69/1869. akták.
- ⁹² SzfvPL – No. 5268. csomó – 127/1869. akta.
- ⁹³ ADRIÁNYI GÁBOR: A magyar egyház és a Vatikán. In Zombori István (szerk.): *Magyarország és a szentszék*. Budapest, 1996. 212.
- ⁹⁴ Adriányi: i. m. 216–217.
- ⁹⁵ PADOS JÁNOS: *Egyházi beszéd*. Székesfehérvár, 1847.
- ⁹⁶ PADOS JÁNOS: *A hit szava*. Székesfehérvár, 1853.
- ⁹⁷ PADOS JÁNOS: *A keresztény hit szerzője*. Pest, 1854.
- ⁹⁸ MACHIAVELLI: *Értekezések*. Pest, 1862. A pontos szöveg: „A fölséges nemzet nagyérdemű

képviselőinek kik Magyarország jogai önállása függetlensége és szabadságaért férfias nyíltsággal bátorsággal és állhatatossággal küzdöttek mély tisztelettel elismeréssel a fordító.”

⁹⁹ PADOS JÁNOS: *Szécsény Pál kalocsai érsek életrajza*. Pest, 1862.

¹⁰⁰ PADOS JÁNOS: *Uti jegyzetek*. Levelekben. Pest, 1863. Pontosán ezt írja a fenti incidenssel kapcsolatban: „bizony nem lett volna kedvem ezen magános sírcsarnokban, egész nap a halottakkal mulatni, s az egerekkel együtt ebédelni. Tehát sietve zörgeték, és még szerencsémre meghallották kopogásomat.” – i. m. 142.

¹⁰¹ Ambrus: i. m. 122. valamint Szinnyei: i. m. 87–88. hasábok.

¹⁰² *Religio és Nevelés*, 1848. november 26.

¹⁰³ Szinnyei: i. m. 87. hasáb. 1872-ben jelent meg cikke a nyavalyatörésről, 1873-ban több cikket is megjelentetett: a Sápáról; Baktériumok; Rostdaganatok és habarczok a méhben; Terhesség, születési akadályok; A méhühszögről; Hang-és szóláshiány címmel. 1874-ben pedig a Basedow-kórrol írt.

¹⁰⁴ SzfvPL – No. 5268. csomó – 949/1892; 1046/1892. akták.

¹⁰⁵ SzfvPL – No. 5268. csomó – Szn./1892. akta: Hivatalos halálozási bizonyítvány.

¹⁰⁶ SzfvPL – No. 5268. csomó – 1258/1892; 575/1894. akták.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

Székesfehérvári Püspöki Levéltár (SzfvPL): A felszentelt kispapok okmányai.

SzfvPL – Protocolium Lycei Episcopalis Alba Regalensis ab anno sclo. 1831/2–1860: Relatio super Profectu Theologorum.

SzfvPL – Protocolium Lycei Episcopalis Alba Regalensis ab anno sclo. 1831/2–1860: Relatio De Circulis Alumnorum Seminarii Alba-Regalensis.

SzfvPL Iktatókönyv: 1848. évi 667,756,772,795. és 1849. évi 266. akta.

SzfvPL – No. 453. csomó – 338/1848; 712/1848. akták.

SzfvPL – No. 454. csomó – 110/1849. akta.

SzfvPL – No. 5268. csomó – 828/1840; 413/1841; 574/1841; 554/1848; 679/1848; 235/1849; 422/1849; 52/1850; 70/1853; 272/1853; 363/1853; 587/1853; 631/1853; 804/1853; 849/1853; 263/1854; 304/1854; 952/1854; 992/1854; 210/1855; 234/1855; 491/1855; 530/1855; 752/1862; 500/1867; 1050/1867; 1168/1867; 1389/1867; 1419/1867; 1441/1867; 46/1868; 106/1868; 139/1868; 467/1868; 57/1869; 69/1869; 127/1869; 40/1892; 949/1892; 1046/1892; 1258/1892; 21/1893; 575/1894; 258/1900; 2050/1900. akták. (Pados János aktái).